

Nr 225.

Av herr **Svensson** i Göteborg **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om statsbidrag till inrättande av sjömansskolor.*

I statsverkspropositionen åttonde huvudtiteln J (299) 19., Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av sjömansskolor, anför departementschefen att han för sin del icke anser sig kunna tillstyrka den hemställan som gjorts från överstyrelsen för yrkesutbildning beträffande anslag till inrättandet av en sjömansskola i Göteborg ombord å fyrmastade barken Viking.

Vid sitt ståndpunktstagande synes departementschefen icke ha beaktat de allvarliga framställningar, som under de senaste åren vid upprepade tillfällen gjorts från samtliga de organisationer och myndigheter, vilka har beröring med sjöfartsnäringen. Ej heller har enligt vår mening vederbörlig hänsyn tagits till de synpunkter och förslag som återfinnes i Kungl. Maj:ts av riksdagen godkända proposition av den 4 januari 1946 (nr 8) angående statsbidrag för yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad m. m.

De sakkunniga, som utredde frågan om yrkesutbildning för sjömän av manskapsklass, har i sin mycket grundliga och omfattande utredning, vilken överlämnades till statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet den 20 februari 1945, konstaterat, att behovet av sjömansskolor var synnerligen stort och i förslaget förutsattes därför att det till en början upprättades fyra sådana sjömansskolor med möjlighet att utbilda tillsammans 912 elever per år. Härvid bör dock framhållas att de sakkunniga ansåg detta antal motsvara endast ungefär fjärdedelen av utbildningsbehovet, sådant det kunde beräknas enbart med hänsyn till nyrekryteringen. De av de sakkunniga förordade skolorna har emellertid icke kommit till stånd i avsedd omfattning, varför de nu befintliga sjömansskolorna endast förfogar över 226 elevplatser per år. Denna eftersläpning av utvidgandet av yrkesundervisningsanstalter för sjömän är så mycket mer allvarlig som den svenska handelsflottan under åren efter 1945 praktiskt taget har fördubblats både då det gäller tonnaget och antalet ombordanställda i fartygen. Därtill kommer att ett betydande antal av de mindre fartygen, vilka i stor utsträckning tidigare tjänstgjort som rekryteringsinstrument för den utgående flottan, har försvunnit och den yrkesutbildning som där tidigare stod sjömännen

till buds inte i samma utsträckning existerar numera. Det torde här böra framhållas, att samtliga i sjöfartsnäringen intresserade parter, organisationer och institutioner är eniga om att näringen för det närvarande behöver ett årligt nytillskott av minst 2 000—3 000 yrkesutbildade sjömän av manskapsgrad.

Ur säkerhetssynpunkt, både när det gäller fartyg och människoliv, skulle det vara önskvärt om en yrkesutbildning vid sjömansskolor vore obligatorisk för var och en som ville erhålla anställning inom handelsflottan. Så är exempelvis fallet i Danmark. Med hänsyn till den brist på sjömän som för närvarande förefinnes är det emellertid inte möjligt att i dag kräva en sådan obligatorisk yrkesskoleutbildning, och även med hänsyn till det ringa antal elevplatser, som står till förfogande, är det omöjligt att just nu kräva denna obligatoriska utbildning för sjömansyrket.

Om man jämför förutsättningarna för yrkesutbildning för sjömän i Sverige med förhållandet exempelvis i Danmark, så finner man, att Danmark med sin handelsflotta på 1 500 000 br. ton, årligen utbildar omkring 1 000 sjömän under det att i Sverige som har en handelsflotta på omkring 2 600 000 br. ton, endast kan utbildas högst 226 sjömän årligen. I Danmark finns det tre statliga sjömansskolor samt två privata sådana, samtliga i form av internatskolor och det föreligger förslag om en ytterligare utbyggnad med tre statliga yrkesskolor för sjömän av internattyp. Dessutom utbildas med hjälp av statsanslag sjömän ombord i seglande skolskepp. Även i andra länder, såsom exempelvis England, Holland, Norge och Tyskland, har statsmakterna insett nödvändigheten av att sjömännen erhåller en god yrkesutbildning och lämnar därför betydande ekonomiska bidrag såväl till upprättande av yrkesskolor för sjömän som till den kontinuerliga driften av desamma.

Den svenska handelsflottans betydelse för landets försörjning torde vara uppenbar för envar. Under de senaste åren har denna flottas intäkter motsvarat ungefär 10 procent av Sveriges hela samlade export. Det s. k. sjöfartsnettot utgör ett utomordentligt värdefullt tillskott med hänsyn till landets betalningsbalans. Mycket stora kapital är investerade i den svenska handelsflottan och fartyg och last representerar så stora värden, att det måste betraktas som oförsvarligt att inte se till att de människor som skall handha och ansvara för dessa värden får den bästa tänkbara yrkesutbildningen.

Departementschefen framhåller i sitt yttrande till statsrådsprotokollet att »om emellertid Göteborgs stad skulle finna Viking-projektet vara av sådant värde, att staden likväl förlägger sjömansskolan ombord å Viking, torde — därest riksdagen icke framställer någon erinran mot en speciell statsbidragsgivning i förevarande fall — till kostnader för den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt för inventarier och utrustning statsbidrag få utgå enligt de vanliga grunderna, medan jag alltså däremot icke kan förorda statsbidrag till ombyggnadskostnaderna.»

Det synes oss angeläget att i detta sammanhang framhålla, att den eventuella sjömansskolan ombord å barken Viking inte får betraktas som något speciellt göteborgsintresse utan snarare som ett allmänt samhällsintresse. Största antalet av de elever, som åtnjuter undervisning vid den nuvarande sjömansskolan i Göteborg, är icke hemortsberättigade därstädes utan kommer från olika delar av landet. Detta är en av orsakerna till att den nya sjömansskola, som man hoppas kunna få till stånd, också ger möjlighet till elevinternat. Enligt samstämmig uppfattning från alla dem som haft tillfälle att granska Viking-projektet skulle man ombord i detta fartyg finna den idealiska lösningen såväl då det gäller yrkesutbildningsmöjligheterna som elevinternat. Vi önskar i detta sammanhang få hänvisa till en vid denna motion särskilt fogad bilaga, innefattande av kungl. kommerskollegium den 20 februari 1953 till Konungen avgivet yttrande angående framställning av styrelsen för Göteborgs stads skolor för yrkesutbildning om statsbidrag för en sjömansskola med internat å den staden tillhöriga fyrmastade barken Viking.

I den händelse en sjömansskola ombord i Viking kommer till stånd har Sveriges redareförening utfäst sig att för iordningställande av densamma lämna ett anslag av kronor 250 000. Sveriges redareförening har utöver detta underhand meddelat, att från föreningens sida årligen skulle kunna ställas vissa medel till förfogande för utgifter i samband med sjömansskolans drift.

Vi vill slutligen starkt understryka nedanstående synpunkter, vilka framfördes i ett uttalande, som antogs vid en av kungl. kommerskollegium den 7 juli 1953 anordnad konferens för överläggning angående sjöfolkets rekryterings- och utbildningsfrågor, varvid representanter närvar för Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska maskinbefälsförbundet och Sveriges fartygsbefälsförening:

»Bristen på yrkeskunnighet skapar vantrivsel i arbetet ombord och utgör den främsta anledningen till den onormala överrörlighet som för närvarande utmärker sjömanskåren och som medför en årlig avgång med omkring 50 % av antalet anställda. Det är också en bidragande orsak till att de svenska fartygen i mycket stor utsträckning måste bemannas med utlänningar, vilka utgöra en alltför oviss tillgång. En snar utbyggnad av sjömansskoleväsendet anse vi därför vara en trängande angelägenhet, vars tillgodoseende är ett gemensamt intresse för alla parter inom sjöfartsnärningen.»

När det gäller yrkesutbildningen bör sjöfolket stå i paritet med övriga yrkesgrupper. Så är nu icke fallet. Det kan väl knappast betraktas som en orimlig begäran, att samhället hjälper till med att snarast möjligt rätta till den snedbelastning som nu existerar mellan kravet på yrkesutbildade sjömän och tillgång på undervisningsanstalter, där sådan yrkesutbildning kan erhållas.

Under åberopande av det anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta att bifalla den av överstyrelsen för yrkesutbildning gjorda framställningen om statsbidrag för budgetåret 1954/55 på 1 340 000 kronor dels för ombyggnad av barken Viking till sjömansskola samt dels till stadigvarande undervisningsmaterial, inventarier och inredning av densamma

eller, om det av statsfinansiella skäl icke befinnes lämpligt att det begärda anslaget utgår med hela beloppet under ifrågavarande budgetår, att detsamma fördelas att utgå under budgetåren 1954/55, 1955/56 och 1956/57.

Stockholm den 27 januari 1954.

Jerker Svensson.

Carl Lindberg.

Holger Adolfsson.

W. Edström.

Birger Utbult.

Till KONUNGEN.

Genom remiss den 3 nästlidne januari har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att avgiva utlåtande i ärende angående framställning av styrelsen för Göteborgs stads skolor för yrkesutbildning om statsbidrag för en sjömansskola med internat å den staden tillhöriga fyrmastade barken »Viking», vilket ärende överstyrelsen för yrkesutbildning med skrivelse den 17 december 1952 anhängiggjort hos Kungl. Maj:t under hemställan, det Kungl. Maj:t täcktes för ändamålet tilldela Göteborgs stad statsbidrag med tillhoppa högst 1 340 000 kronor, varav huvuddelen avser inredande av undervisningslokaler och elevinternat å »Viking».

Frågan om åvägabringande av fullgoda verksamhetsförhållanden för sjömansskolorna framstår, ur den synpunkt kommerskollegium företräder, såsom ett av de viktigaste av de för närvarande aktuella problem som röra sjöfolkets rekryterings- och utbildningsförhållanden. Betydelsen av välordnade utbildningsmöjligheter för sjöfolket torde numera vara överallt insedd och erkänd. Behovet därav är trängande, och kollegium — som funnit strävanden att höja sjöfolkets yrkeskvalifikationer ytterst gälla skapandet av en fullgod stam av sjöfolk och förbättring av rekryteringen och för den skull kräva beaktande av landets sjöfartsmyndigheter — har för sin del i olika sammanhang riktat uppmärksamheten därå och bland annat genom en till statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet ställd skrivelse av den 9 april 1952 påkallat hans intresse för hithörande frågor. Den närmaste anledningen till denna hänvändelse från kollegii sida var att det kommit till kollegii kännedom att det på sina håll inom kommuner där inrättandet av nya sjömansskolor eller utbyggnad av redan befintliga sådana planerats, visat sig råda ovisshet om och i vilken utsträckning man vid utformandet av dylika planer verkligen kunde räkna med statliga bidrag i enlighet med de grunder som fastlagts genom statsmakternas beslut härutinnan, vartill orsaken främst syntes hava varit den ringa medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål.

I betraktande av sjöfartsnäringens stora betydelse för landets försörjning med varor och valutor, som ställer den i paritet med de främsta exportindustrierna, och med hänsyn jämväl till handelsflottans utveckling samt pågående strukturförändringar inom skeppsfarten, äro såväl befälsbristen som den stora och uppenbarligen tilltagande omsättningen inom sjöfolksyrket (medförande en årlig avgång med bortåt 50 %) ägnade att framkalla de allvarligaste farhågor. Det är ju väl bekant att en betydande del av de svenska handelsfartygens bemanning för närvarande utgöres av utlänningar, i allt uppgående till bortåt en fjärdedel, varav en betydande del befälspersoner. Det kan icke anses uteslutet att det, efter hand som dessa främlingar söka sig tillbaka till egna landers under återuppbyggnad varande handelsflottor, kan uppstå risk för uppläggning av svenska handelsfartyg till följd av brist på kvalificerad bemanning. Bland strävandena att råda bot på här berörda brister inom sjömansyrket intager förbättringen av yrkesutbildningen uppenbarligen en viktig plats. Vid sidan av den sedan några år pågående reformeringen av sjöbefälsskolorna, som utgör ett led i dessa strävanden, kräva för den skull det meniga sjöfolkets praktiska yrkesutbildningsfrågor en snar och tillfredsställande lösning.

Det är mot bakgrunden av den allvarliga och bekymmersamma situationen i fråga om tillgång på kvalificerat folk inom sjöfartsnäringsringen som den fråga remissen avser enligt kollegii mening bör bedömas. Sjömansskolan i Göteborg, som var landets första och länge dess enda, har alltsedan dess tillkomst arbetat under provisoriska förhållanden i vad angår lokaler och övningsutrymmen, och detta har, förutom att det varit en hämsko i skolans verksamhet, säkerligen icke kunnat undgå ett oförmånligen påverka elevtillgången. Det är därför i och för sig angeläget att förbättring härutinnan med det snaraste åvägabringas. Därtill kommer att det med hänsyn till annorstädes pågående förberedelser och planeringsarbeten skulle vara av stort värde om Göteborgsskolan utan dröjsmål kunde erhålla en ändamålsenlig utformning och i sådan gestaltning tjäna till förebild för sjömansskolor på andra håll, där man sålunda skulle kunna draga nytta av de erfarenheter som kunde hämtas från en fullt tidsenligt utbildningsanstalt inom landet. Kollegium anser det för den skull vara högeligen önskvärt att Göteborgsskolan må kunna färdigställas snarast möjligt, varför också avgörande i statsbidragsfrågan synes böra träffas så snart omständigheterna medgiva.

Dylika överväganden beträffande möjligheterna att utan längre väntan få den nya skolan till stånd torde även hava spelat en roll vid stadsfullmäktiges val mellan »Viking» och en skola i land. Vinsten av skolans snara iordningsställande bör under rådande förhållanden tillmätas avsevärd betydelse, men då kommerskollegium för sin del med all bestämdhet förordar inrättande av en internatskola för sjömän ombord å »Viking», sker detta icke blott med hänsyn till att den utan dröjsmål kan komma till stånd, utan även och huvudsakligen av andra skäl, främst det att en skola av denna speciella typ, d. v. s. en sluten internatskola ombord å ett fartyg, enligt kollegii mening ur utbildningssynpunkt måste anses äga så stora företräden framför en vanlig yrkesskola för sjömän med undervisningslokaler i en byggnad i land, att den utan tvekan bör föredragas, även om den landbaserade skolan skulle kunna kombineras med lokaler där eleverna kunde utspisas och härbärgeras. På grund av sjömansyrkets särpräglade natur och de egenartade arbets- och levnadsförhållanden som råda till sjöss är det mer än i något annat civilt yrke av vikt att aspiranterna från början bliva ordentligt införda i yrkets förutsättningar och krav, så att de kunna finna sig till rätta och utnyttja sina resurser, när de komma ut i det praktiska livet. Att detta bäst sker ombord å ett fartyg bestyrkes på ett åskådligt sätt av arbetsordningen vid de danska sjömansskolorna, om vilkas organisation kollegium haft tillfälle att taga närmare kännedom. Vid dessa skolor, vilka samtliga äro internat- eller s. k. kostskolor, fortgår arbetsrutinen dygnet runt med vakthållning nattetid av därtill på sedvanligt sätt indelat manskap. För att göra livet i skolan än mer realistiskt och sjömansmässigt, låter man i de danska skolorna själva skolbyggnaden föreställa ett fartyg, som icke får lämnas av eleverna utan »landlov» etc. Det ligger i öppen dag att tillvaron i en internatskola ombord å ett fartyg måste bli mera verklighetstrogen och kunna skänka större förtrogenhet med sjömansyrkets realiteter. Den gemenskap som den ständiga samvaron med kamrater och lärare under dylika förhållanden helt naturligt medför torde också, riktigt utnyttjad, vara utomordentligt värdefull för skapande av en rätt känsla för kamratskap och sammanhållning, som är en förutsättning för en draglig tillvaro ombord i ett fartyg. De tillfällen som i en internat-

skola även erbjuda sig till personlig samvaro med lärare och kamrater under »frivakterna» — emellanåt under gemensam underhållning med sång och musik etc. — kunna också bli av uppfostrande betydelse och bidra till den personliga danning, som är ett viktigt önskemål när det gäller ungdomar som till sjöss skola pröva på den nödtvungna och ofta påfrestande, måhända långvariga och enformiga samvaron med yrkeskamrater.

Det är ävenledes klart att en internatskola med livet inrättat efter skeppsrutin måste erbjuda lärarna helt andra möjligheter än en vanlig yrkesskola att på den korta tid som står till buds åstadkomma ett bra resultat och skapa ett gott »arbetsgång» av den brokiga skara som en kurs sjömansaspiranter väl alltid utgör. I detta sammanhang vill kollegium såsom ett mycket viktigt önskemål framhålla tillgång till en gymnastiksal eller i vart fall utrymme där gymnastikövningar med eleverna dagligen kunna anordnas. Enligt samstämmiga uttalanden från personer som omhänderhaft ledningen av skolor av ifrågavarande slag finnes intet bättre medel än gymnastikövningar för att få pli och skick på en utbildningsgrupp, vars skolning avser ett yrke som kräver såväl fysisk träning som gemenskap i arbetet. Detta önskemål synes lättare och för långt mindre kostnad kunna tillgodoses ombord å »Viking» än i samband med en skola i land, där en rätt dyrbar byggnad skulle behöva uppföras för ändamålet.

Med det förestående har kommerskollegium velat klargöra den slutna internatskolans betydelse såsom den enda fullt rationella formen för en yrkesskola för sjöfolk och därmed även framhäva den särskilda fördel »Viking» under rådande förhållanden erbjuder. Denna fördel finner kollegium vara så betydande, att kollegium icke skulle tveka att förordna en skola ombord å det för ändamålet ytterligt väl lämpade fartyget, även om kostnaden härför skulle väsentligt överstiga kostnaden för en landbaserad skola; då förhållandet enligt vad gjorda kalkyler utvisa i verkligheten är omvänt och då kostnaden för en skola i land sannolikt skulle bli avsevärt större än kalkylerna utvisa, om skolan skulle förläggas till fullt lämplig plats vid sjön och inrättas såsom en sluten internatskola i enlighet med de önskemål som kollegium ovan angivit — och vilka på ett naturligt sätt kunna förverkligas genom inrättande av en skola ombord å »Viking» — kan det icke vara annat än välbetänkt att utnyttja »Viking» för ändamålet. Ehuru kollegium, i överensstämmelse med den uppfattning som kollegium här givit tillkänna, finner fullt befogat att bidrag av statsmedel lämnas jämväl för anskaffandet av själva fartyget ävensom för sådana merkostnader för elektriska arbetsmaskiner etc. som föranledas av att skolan inrättas ombord å ett fartyg i stället för i land, anser kollegium sig dock kunna biträda överstyrelsens för yrkesutbildning förslag, enär detta i det väsentliga tillgodoser syftet.

I samband med frågan om kostnaderna för ombyggnad och inredning av »Viking» får kollegium anmäla, att det genom Föreningen Sveriges Mindre varv bragts till kollegii kännedom att ett antal dylika varv på västkusten, som länge varit utan sedvanliga beställningar, äro intresserade av att i samarbete med Aktiebolaget Marstrands Mekaniska Verkstad åtaga sig nämnda ombyggnads- och inredningsarbete, vilket de anse sig äga speciella förutsättningar för och även kunna utföra till billigare pris än det man räknat med i de kalkyler som legat till grund för stadsfullmäktiges beslut. Då frågan om åtgärder i syfte att motverka arbetslöshet inom skilda verksamhetsområden ju för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksam-

het har kollegium velat för beaktande i detta sammanhang erinra om den möjlighet som här kan föreligga att något lätta de mindre varvens för närvarande bekymmersamma situation.

Under åberopande av ovan anförda skäl och omständigheter får kommerskollegium tillstyrka det av överstyrelsen för yrkesutbildning framlagda förslaget till statsbidrag åt Göteborgs stad för inrättande av en internatskola för sjömän ombord å fyrmastade barken »Viking» med hemställan tillika, att Kungl. Maj:t ville meddela besked i saken snarast möjligt och om, i trots av 1946 års principbeslut, riksdagens medverkan skulle anses erforderlig, föranstalta om att ärendet kan göras till föremål för riksdagens prövning under innevarande session.

Remisshandlingarna återgå härjämte.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit byrådirektören, sjökapt. Öbrink och kommerskollegii nautiske konsulent, sjökapt. Hallström.

Stockholm den 20 februari 1953.

Underdånigst

BERNT LINDSKOG.

G. BÖÖS.

| *Folke Råberg.*